

جميلة هاشمی

تاپیسری

بعد از بحث مختصری درباره مفهوم تاپیسری، طرز بافت آن و شمه‌های از اولین قطعات بافته شده مصری که در شماره قبل به چاپ رسید، اینک می‌پردازیم با اولین قسمت تاریخچه (کلیم دیواری) در دوره گوتیک «gothique» که یکی از مهمترین دوران‌های هنری است.

شاید دانستن آنکه مهمترین رل تاپیسری پوشاندن دیوار است چندان قابل قبول نباشد ولی انقلاب آرشیتکتور گوتیک این موضوع را بر ما روشن می‌سازد تا دوره گوتیک آنچه که بصورت تاپیسری بافته می‌شد مختص کلیساها و نمازخانه‌ها بود چه اعتقاد بی‌حد مردم آن زمان بمذهب و اهمیت زیادی که برای کشیشان قائل می‌شدند باعث میشد آنچه که قابل استفاده و ارزش بود منجمله تاپیسری اختصاص به کلیسا داشته باشد. و هر تاپیسری که موضوع آن از مذهب دور بود بدون شك جایز در کلیسا نبود.

آرشیتکتور گوتیک توانست مزیتی به تاپیسری‌های شخصی که برای تزئین در قصرها و کاخ‌های اشراف استفاده میشد بدهد. ناگفته نماند که کاخها نیز تا اواخر قرون وسطی جنبه دور نگهداشتن خود از نظر مردم را ملحوظ داشته و همچون برج و بارویی باقی مانده بودند، مانند کاخ‌های بسیار زیبای ارلئان «Duc D'orléans» و یادوک بورگونی «Duc de Bourgogne» در فرانسه. سالنهای این کاخها اغلب دارای پنجره‌های کمی بوده و غیر از بخاری و درهای کم عرض و بلند، بقیه دیوارها عریان بودند. و تنها تاپیسری‌های بزرگ می‌توانست جوابگوی چنین دیوارهایی باشد. از این تاپیسری‌ها که شاید بزرگی آن بنظر کمی بی‌قواره نیز بیاید غیر از سری تاپیسری آپوکالیپس آنژ «Apocalypse d'Anghers» در موزه کلونی «Cluny» پاریس

کنسرت قرن ۱۵ - لوادفرانسه

فقط چند قطعه دیگر مانند شکار چاتورت «Chasse de Chatsworth» موزه ویکتوریا و آلبرت لندن قرن پانزدهم و قهرمانان «Les Heros» موزه گلاوستر «The Cloisters» نیویورک باقیست.

سوژه سری تاپیسری «Les Heros» درباره پادشاه آرتور، سزار، اسکندر و داود است و در حدود ۱۳۸۵ میلادی در کارگاههای فلاندر سفارش دوک دوبری «Duc de Berry» بافته شده است.

چون رل مهم تاپیسری در کلیسا بیشتر بعنوان حافظ سرما بود و از نظر ابعاد نیز توجهی به آن نمی شد اندک کلیساها از تاپیسری خالی می شد و جای آنها را پنجره های وسیع رنگی (وینترای) می گرفت. در صورتیکه اگر تاپیسری برای کاخی بافته می شد، ابعاد دیوار مورد نظر را که تاپیسری باید روی آن آویخته میشد اندازه گیری میکردند. و آنرا به همان اندازه می بافتند حتی اگر بطور دائم نیز در آن مکان آویخته نمی شد، مانند تاپیسری جودا «Judas» که به سفارش شارل پنجم پادشاه فرانسه بافته شده بود.

تعداد این نوع تاپیسریها که برای محل بخصوصی بافته میشد کم نبود و اگر در یک سری تاپیسری اندازه مختلف بچشم می خورد فقط به دلیل آویخته شدن به روی دیوارهایی با ابعاد مختلف بود. مانند سری تاپیسری زندگی حضرت مریم در کلیسای رنس «Reins» از شهرهای فرانسه.

در دوره گوتیک تاپیسری بی نهایت مورد علاقه پادشاهان و شاهزادگان بود و چون جنگهای پی در پی آن زمان آنان را مجبور به تغییر مکان و یا تغییر محل حکمرانی میکرد، تاپیسریها نیز همچون اثاثه و مایحتاج دیگر با صاحبانشان به سفر می رفتند تا در محل جدید آویخته شوند. البته پارچه های ابریشمی نیز می توانست جایگزین تاپیسری شود ولی پارچه ابریشمی هم گرانتر بود و هم بهت و جلای تاپیسری را که بدون هیچ نوع آستری آویخته میشد نداشت. از آن گذشته هنر تاپیسری از کشور فرانسه برخاسته بود و باید آنرا گرامی می داشتند. در اواخر قرن پانزدهم هنگامی که اربابهای حامل تاپیسریهای ملکه «آن دو برتانی» را دریکی از سفرهایش تخمین زدند مبلغ سرسام آوری بدست آمد.

بمحض اینکه صندوقچه های حامل تاپیسری به مسکن جدید میرسیدند بلافاصله بوسیله مستخدمین به دیوار آویخته می شدند.

اسنادی که از دفتر یک میخ و حلقه فروش بدست آمده، مشاهده می شود فقط در مدت دو ماه تعداد ۷۲۰۰ حلقه برای آویختن تاپیسریها از این شخص خریداری شده. این اعداد نشان دهنده سفرهای متعدد و تعداد بیشمار تاپیسریهای یک پادشاه بوده. در برگشت از سفر نیز بهمین ترتیب میگذشت. تا بالاخره بعد از قرون متمادی و سفرهای بیشمار این تاپیسریها امروزه به قصرهای

شرح عکس صفحه مقابل: زندگی سن زروه و سن پروین - شهرمان فرانسه

lurent comte geruols et saint prothais apres le trespas de leur pere.
mesmes pendirent tous leurs biens et en requierent les demours
ques il donnerent. ausi porras plus se reuerberent de robes blanche.

Coment saint geruols et saint prothais secherent le
diable hors du corps d'une
jeune fille laquelle
tantost aprest fut peul
baptiser avec son pere

Coment saint nizarie acompaigne de saint geruols et saint prothais
edifierent une cappelle es bois et le enfant celle seye amantement les
meres et lors viron de ce cursty pes coraille emoye deuis et pausm
pour les prendre

پاریس، موزه لوور کاخ ونسن و هتل سن پل و بالاخره موزه کلونی پاریس رسیدند. و بد نیست بدانیم که حدود یازده چکش برای آویختن این تاپیسری‌ها از بین رفت.

در کاخ شارل ششم پادشاه فرانسه اغلب اطاقها پوشیده از تاپیسری بود. تاپیسری‌های بزرگ مخصوص راهروها، تاپیسری‌های متوسط مخصوص اطاقها و تاپیسری‌های کوچک مخصوص رختکن که جزو اطاقهای مهم کاخها بشمار میرفت.

همانطور که تاپیسری به اندازه‌های مختلف برای دیوار مخصوصی بافته میشد، گاهی اوقات نیز چنانچه لازم میشد تاپیسری در محلی آویخته شود که مثلاً یک در مانع آویختن آن می‌شد تاپیسری را با اندازه در مورد نظر می‌بریدند.

این بدشانسی برای یکی از معروفترین تاپیسریهای قرون وسطی بنام جنگ روزبک «Bataille-de Roosbecke» که به سفارش دوک دو بورگونی در سال ۱۳۸۷ بافته شده بود آمد. در اوایل قرن پانزدهم این تاپیسری بسه‌قطعه و کمی بعد هر قطعه آن نیز بدو نیم شد.

اهمیت تاپیسری در دوره گوتیک بحدی بود که مثلاً کلیه اثاثه و تزئین یکی از اطاقهای کلمانس دو هنگری «Clemence de Hongrie» بیوه لوئی دهم پادشاه فرانسه در سال ۱۳۲۸ شامل ۸ قطعه تاپیسری باضافه یک مبل و یک صندلی بود.

در اوایل قرن پانزدهم، دوک دو بری در گنجینه تاپیسری خود اطاقی بنام «طاق قو» داشت که علاوه بر چهار دیوار پوشیده از تاپیسری، دو تاپیسری بزرگ، چهار قطعه کوچک دیگر. یک قالی بزرگ و بالاخره شش قطعه قالی متوسط در این اطاق جمع بود.

آسان بودن کار انتقال تاپیسری اجازه هر نوع تزئین را به صاحبانش میداد. انتقال این تاپیسریها چه دیواری و چه آنهاییکه برای روی مبل بافته میشدند نه تنها در مسافرت بلکه به دلخواه صاحبانش از اطاقی به اطاق دیگر به آسانی انجام میگرفت. این تغییرات بیشتر فصلی و یا بمناسبت اعیاد ملی انجام میگرفت.

همانطور که گفتیم در کلیسا تاپیسری مانند صفحه بزرگی از کوران هوایی که بین طاقهای کلیسا در جریان بود جلو گیری میکرد. و بهمین دلیل در فصل سرما تاپیسریها را از کلیسا به منازل اشراف می‌بردند تا مانع نفوذ سرما در اطاقهای کاخ شود. محافظت در مقابل سرما، تزئین یا بهتر بگوئیم پر کردن دیوارهای خالی آن زمان و آویختن آن بمناسبت اعیاد بزرگ، موجودیت اصلی و استفاده مهم تاپیسری در دوره گوتیک بود.

در این قسمت می‌پردازیم به سوزده و موضوع تاپیسری‌های گوتیک

بطوریکه ذکر شد در دوره گوتیک ضمیمه بسیاری در تاپیسری‌های کلیسایی نسبت به تاپیسریهای شخصی منازل اشراف بچشم می‌خورد، البته امروز نمی‌توان روی این مطلب تکیه

زندگی اشرافی قرن ۱۵ میلادی

صحنه‌ای دیگر از زندگی اشرافی - قرن ۱۵ میلادی

نمونه‌هایی از سری تاپیسری آیو کالیپس آنزه - موزه کلونی

کرد چه به ندرت اتفاق می افتد تا پیسری متعلق به کلیسائی را بدلیل سرما یا جشن و اعیاد از محلی به محل دیگر ببرند .

مثلاً سه قطعه تا پیسری کلیسای آلبرشتاد (Alberstadt) که از سال ۱۲۰۵ میلادی تا کنون متعلق باین کلیسا بود ، دو قطعه آن دارای سوژه مذهبی می باشد .
دو تا پیسری معروف دیگر بنامهای «سن پیا» و «سن الوتر» می باشند که از قرن نوزدهم میلادی تا کنون متعلق به کلیسای تورنه (Tournai) از شهرهای فرانسه است. این دو تا پیسری در سال ۱۴۰۲ میلادی بافته و نام هدیه کننده آن تو سن پریه (Toussaintprier) نیز ثبت شده است .

دیگر می توان چند سری از تا پیسریهای گوتیک را که در حال حاضر اکثراً در کلیساهای شهرهای مختلف فرانسه نگهداری و همگی دارای سوژه های مذهبی می باشند نام برد .
مانند سری تا پیسری «آپوکالیپس» در شهر آنژ ، داستان «سن پیر» در شهر بوه (Beauvais) داستان سن موری (Saint Maurille) در آنژ ، داستان «سن فلوران» در شهر (Sdumur) داستان «سن ژرو» در شهر مان (mans) و بالاخره تا پیسری «سن آناتول» که شامل یازده تابلو بوده و امروز فقط سه قطعه آن در موزه لوور پاریس نگهداری می شود . بافت این سری تا پیسری در ۱۵۰۱ برای کاهن کلیسای «سن آناتول» شروع و در سال ۱۵۳۱ میلادی به پایان رسید .
همانطور که ملاحظه می شود حداکثر تا پیسری ها دارای سوژه های مذهبی بوده و حتی مشتریان اشرافی کاتولیک مذهب نیز غالباً خواهان سوژه های مذهبی بودند . بطوریکه بافندگان گاهی ناچار بتکرار بعضی از سوژه ها می شدند .

سوژه های چون «کالور» (Calvaire) (تپه کوچکی که عیسی را مصلوب کردند) صحنه های حمل صلیب مراسم تدفین و رستاخیز انتشار زیادی داشت . وسعت این نوع سوژه ها اندازه بافت تا پیسرهائی را که در مقابل محراب کلیسا آویزان می شد آسان می نمود .
دو نمونه از این تابلوها باقیست یکی با سه صحنه کالور ، حمل صلیب ، و مراسم تدفین در موزه ویکتوریا و آلبرت لندن دیگری تا پیسری رستاخیز که در موزه کلونی پاریس نگهداری میشود .
این دو قطعه دارای بافت بسیار ظریفی از طلا و نقره می باشند و بطور حتم در نیمه اول قرن پانزدهم میلادی در شهر «آراس» (Arras) از شهرهای مرزی فرانسه و بلژیک بافته شده است .

تا پیسری دیگری از زندگی مسیح در چهارده تابلو در سال ۱۵۱۱ میلادی بافته شد که هم اکنون در موزه «اکس آن پرووانس» (Aix en Provence) از شهرهای جنوبی فرانسه نگهداری می شود .

سوژه های سمبولیک نیز در اواخر قرن پانزدهم و اوایل قرن شانزدهم میلادی مخصوصاً

در بلژیک بافته شده که یکی از آنها تاپسری است از نمای داخلی کلیسای «سن فرانسوا» ، در این تاپسری کشیشان و پاپها منجمله پاپ ششم (۱۴۷۱-۱۴۸۴) با تزئینات خود در حال اجرای مراسم مذهبی دیده می شوند.

الته نباید بدلیل رواج سوژه های مذهبی ، سوژه های قرون وسطائی را فراموش کرد چه داستانهای آنتیک مانند «جنگ ترویا» La guerre de Troie ، ویران شدن ترویا «Destruction de Troie» ، «ربودن هلن» Lenlevement d'Hélène ، در موزه ویکتوریا و آلبرت لندن و «داستان اسکندر» و «داستان سزار» هواخواهان بسیاری داشته و بسیار مورد علاقه بافندگان آن زمان بود .

تاپسری دیگر بنام «پانتلیز» Penthélisée ، می باشد که پرتره ملکه آمازون است . این پرتره بر روی زمینه گلدار بافته شده و متعلق به اواخر قرن پانزدهم میلادی است . سوژه دیگری که در تاپسری های گوتیک به چشم می خورد سوژه های «غیر بومی» Exotique ، می باشد .

مانند «مسافرت به هند» Voyage aux Indes ، و «داستان کارابانا» L'Histoire de Carrabane را می توان نام برد .

در سال ۱۳۸۵ بافنده فرانسوی اهل پاریس بنام «ژاک درودن» دوقالی از طلا بطریق بافندگان «آراس» Arras ، بافت که یکی از آنها «داستان جودا» است که آنرا از کتاب Jourdain de Blaye گرفته است . این تاپسری در موزه چی ویکو Civico ، در شهر «پادو» Padou ، نگهداری می شود

در ادبیات و تاریخ و سفرنامه ها از تاپسری های زیادی نام برده شده که متأسفانه نمی توان اطلاعات کافی در مورد کلیه آنها داشت . مناسبات اخلاقی و امثال و کنایه ها تاپسری های بسیاری در قرن شانزدهم و هفدهم میلادی که مد روز نیز بوده بوجود آورد که امروز به نظر کسل کننده می آیند .

یکی از معروفترین آنها سری تاپسری معروف «لادام الالیکور دن» Ladame á la licorne یا «بانوئی با اسب شاخدار» است این تابلوها از کاخ بوساک در «کروز» Creuse ، فرانسه آمده و از اواخر قرن نوزدهم تا کنون در موزه کلونی پاریس نگهداری می شود . در باره ماههای مختلف سال نیز تاپسری هایی بافته شده مانند تاپسری موزه هنرهای تزئینی شهر اسلو که از یک کلیسای نروژی آمده ماه آوریل را با شکل مردی ایستاده در زمینه ای قرمز زمین به گیاه و پرندگان و یا ماه «مه» را با مردی جنگی سوار بر اسب نشان می دهد .

تاپسری هایی در باره شغل و حرفه مردم آن زمان بافته شده مانند «چوپان» Benges ، موزه گبلن «هیزم شکن» Bucherons ، موزه هنرهای تزئینی پاریس «زارعین» Cultiva Teurs

تصویر صفحه روبرو: زندگی سن موری - قرن ۱۵ - شهر آنژ ، فرانسه

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

زندگی اشرافی - قرن پانزدهم میلادی

که دارای زمین‌ها در راه قرمز و سفید می باشد «موزه لوور پاریس» *Seigneur rendant la justice* که نجیب زاده ای زادر حال اجرت دادن به کارگران انگور چین خود مقابل کاخ نشان می دهد . موزه هنرهای تزئینی کپنهاگ .

سوژه های شکار نیز جای مهمی در زندگی مردم دهاتی داشت و نمونه هایی از این نوع تاپیسری باقی مانده مانند: «*Depart pour la Chasse*» «عازم شکار شدن» موزه کلونی پاریس.

قسمتی از یک صحنه از تاپیسری آیدو الیپس آنژ.

زندگی اشرافی - قرن پانزدهم میلادی

«شکار گراز، موزه ویکتوریا و آلبرت لندن. دیگر صحنه‌های شکار خرس، شکار قو، شکار مرغابی است که بطور حتم در شهرهای «آراس» و «تورنه» بافته شده است.

جنبه‌های حقیقی و شاعرانه توأم در تاپیسری‌های گوتیک بخوبی نمایان است. یکی از این نوع تاپیسری‌ها که مربوط به شکار می‌باشد بنام شکار فیل است. این تابلو فیل و اسب شاختاری را در حال جنگ نشان می‌دهد. زیبایی خیره‌کننده این تاپیسری بارنگ و فرم‌های بسیار ملایم مثل رنگ‌های سبزی که بتدریج به آبی می‌گراید جنبه شاعرانه این قطعه را بیشتر می‌کند. موزه لوور پاریس.

تاپیسری‌های زیادی از زندگی اشراف و نجبا و شاهزادگان بافته شده که چندتای آنرا در اینجا نام می‌بریم مانند *Courtoise, Viede Courto* زندگی اشرافی و درباری. شباهت این دو تاپیسری که در سالن ورودی موزه کلونی پاریس آویخته است بقدری است که کمتر بتوان این دو را از هم تمیز داد. ۶ قطعه تاپیسری بنام زندگی نجباء *La vie Seigneuriale* موزه کلونی. نجیب زاده و بانوان *Se greure et des dames* و تاپیسری دیگری به نام *Joueurs des Cartes* را نیز می‌توان از معروفترین تاپیسری‌های گوتیک بشمار آورد.

بافت این تاپیسری‌ها در سال ۱۵۰۰ میلادی بوده است. ملایمت و وقار مخصوصی که در این تابلوها به چشم می‌خورد بخوبی شخصیت فیکورها را نشان می‌دهد.

چنین شخصیتی را در سه قطعه تاپیسری دیگر می‌توان یافت بنام شکفتن گل‌های رز *Les bailleés des roses* این قطعات دارای زمینه‌ای راه راه قرمز و سفید یاسبز و سفید می‌باشند و در زمان شارل هفتم بافته شده است. ویکی از شاهکارهای تاپیسری گوتیک بشمار می‌آید.

اغلب زمینه تاپیسری‌های گوتیک پوشیده از دسته یا شاخه‌های گل می‌باشد که بنام تاپیسری *wille fleurs* یا هزار گل معروف است. باین دلیل که اگر زمانی موقعیت اشراف به آنان اجازه نمی‌داد چه از نظر فسیلی یا تغییر مکان گل و گیاه در اطراف خود داشته باشند از این تابلوها برای لذت از طبیعت استفاده می‌کردند. رسم بوده است که در روز عید خدایان، مردم روی قطعه پارچه بزرگی دسته‌های گل طبیعی وصل می‌کنند، شاید تاپیسری معروف (به هزار گل) نیز از همین رسم آمده باشد.